

Առնական հոլովով կառուցվածքների դերը Գրիգոր Նարեկացու *Մատեան Ողբերգութեան* գրքի իմաստաբանական կառույցի մեջ և դրանց թարգմանական համարժեքները լատվերենում

Valda Salmiņa 2008
University of Latvia
valda.salmina@inbox.lv

Տեքստի մակերեսային կառույցի քննություն

թողութիւն պարտուց' պարտքերը [պիտի] թողնվեն [Աստծո կողմից]

բխումն արդատուաց' արդատուքը բխում են [մեղանշողի աչքերից]

Իմաստաբանական միավորների քննություն

= նշանից հետո տալու ենք թարգմանական համառոտքը արևելահայերեն և լատվերեն, բաղադրությունները դրվելու են [...] ի մեջ, բաղադրության ու բառակապակցության բաղադրիչները միացվելու են + նշանով:

ձայն աղաղակի = աղաղակի ձայն = gaudu bals

N + **Ngs** = **Ngp** + N

աղաղակ գոչման = գոչում = brēkšana

N + **NVSTgs** = NVST

84. աղերս աղաչանաց = աղոթք - աղաչանք (Գ)

N + **NVSTgs** = [N + **NVST**]

110. բժշկութիւն խայթմանց խածուածոց = բժշկութիւն խայթ - խածուորումներից (Գ)

NVST + **NVSTgp** = NVST + [N + **NVSTabl**]

Իմաստաբանական հարաբերությունների տեսակներ

(սեռականի տարատեսակներ)

Սեռական հոլովով կազմված գոյականական բառակապակցությունները, որոնք հնրավոր է շրջաբանել գործողության պրորոգիցիայով

Ենթակայի սեռական `Subjektiv Genitive (agens) NVST + Ng

NVST + Ngp = Ngp +N/ NVST

բխումսն արարասուլաց – *asaru straumes*

Շրջաբանություն՝ արարասուլքը առար թափվում է asaras plūst

կայթուածք աչաց – *acu tecēšana, met. raudāšana*

Շրջաբանություն՝ արցունքները կայթում, հոսում են աչքերից asaras tek

խռովութիւնք ամբոխից – *pulku dumpošanās, sacelšanās*

Շրջաբանություն՝ ամբոխները խռովվում, ելնում են կռվի

pulki dumpojas, ceļas cīņai viens pret otru

Խնդրի սեռական, Objektiv Genitive (patiens) NVST + Ng

NVST + Ngp = Ngp + NVST

բժշկութիւն վիրացս – *brūču dziedināšana*

Շրջաբանություն՝ իմ վերքերը պիրի բուժվեն

բժշկութիւն հոգւոց – *dvēseļu dziedināšana*

Շրջաբանություն՝ [մեր] հոգիները պիրի բուժվեն, փրկվեն

թողութիւն պարտուց – *grēku [parādu] atlaišana*

Շրջաբանություն՝ [Ասարված] կթողնի [մեր] պարտքերը

67. Կուիչ պարգեւաց – *balvu devējs*

Շրջաբանություն՝ դու փալիս ես [մեզ՝ մարդկանց] պարգևներ

դարսիսագս Նինուէի – *es, Ninives tiesnesis*

N + Ngs = ppr Ngs + N

Շրջաբանություն՝ ես նման եմ այն մարդուն, որը դարապարտեց նինվեացիներին

Քրիստոսի փրկութիւնն՝ Քրիստոսի [բերած] փրկագործումը – Kristus [dāvātā] glābšana

**Անջատման սեռական Ablative Genitive [G. of Separation out of, away from, from]
NVST + Ng**

NVST + Ngp = NVST + from + Ndatp

մաքրութիւնն յանցանաց – šķīstītšana no grēkiem

Շրջաբանություն՝ մենք պիտի մաքրվենք [մեր] հանցանքներից

արձակումն մեղաց կապանաց – atbrīvošana no grēka važām

NVST + Ngp + Ngp = NVST + from + Ngs + Ndatp

Շրջաբանություն՝ մենք պիտի ազատվենք մեղքի կապանքներից

Նպատակի սեռական G. of Destination (destined for)

15. *ձոր վրեժխնդրութեան – atriebes aiza*

N + NVSTgs = NVSTgs + N

Շրջաբանություն՝ ձորը, որտեղ Աստված դարեց հեթանոս ազգերին, պիտի դարի մեղավորներին

հասարիչ հոգւոց հաց – հաց հոգին հասարոյ (Գ)

NVST + Ngp + N = N + Nacc + Partact;

spēcinošā dvēseļu maize

NVST + Ngp = Partact + Ngp + N

Շրջաբանություն՝ հացը, որը հաստում է հոգին

92. *զղջումն կամաց – զղ ջման կամք grēkžēlas griba*

NVST + Ng = NVSTg + N

Շրջաբանություն՝ դուք պարրաստ եք զղջալ ձեր արածի համար

Մասնակցության սեռական [G. of Association - in association with]

23. պարժակիցս Սողոմայ – es, Sodomas **līdzvaininieks**

N + Ngs = ppr Ngs + N

Շրջաբանություն՝ ես արժանի եմ նույն պարժին, ինչ և կործանված Սողոմի բնակիչները

77. կցորդ մեծ գիրական կարեաց համայնից – ikviena **vajadzību līdzinātājs**

N + AdjVST + Ngp + Prgp = Prgs + Ngp + NVST

Շրջաբանություն՝ դու շար լավ գիրես բոլորի կարիքները

Բնութագրության սեռական Descriptiv Genitive [characterized by, described by]

25. քաղաք դրոշելոց – *elku pilsēta*

N + Ngp = Ngp + N

Շրջաբանություն՝ քաղաքը, որտեղ պաշտում էին դևերին

15. ձոր վրեժխնդրության – *atriebes aiza*

N + NVSTgs = NVSTgs + N

Շրջաբանություն՝ ձորը, որտեղ Ասրված դարեց հեթանոս ազգերին

Պատճառի սեռական Genitiv of Source or Origin [out of, derived from, dependent on]

19. առիթ վնասուց բազմաց տրկոսեաց

Tur atradīs mani vainīgāku grēku grēkos

N + Ngp + Adjgp + Ngp = Adj komp. + [NgNlokp]

Շրջաբանություն՝ Ասրված ինձ պիրի վնասապարտ գրնի իմ բազմատրկոս մեղանչումներով :

Արդյունքի սեռական Genitive of Product [wich produces]

55. հրեշտակի խաղաղության - *miera eņģelis*

N + Ngs = Ngs + N

Շրջաբանություն՝ հրեշտակը, որը արարում է խաղաղություն [ձեր մեջ], the Angel who produces peace [in you]

72. սիոփանաց լուր – mīerīnātāja vēsts

սիոփանքի ~, սիոփարար ~ .

NVSTg + N = NVSTg + N = Adj + N

Շրջաբանություն՝ լուրը, որը սփոփում է, սփոփանք է բերում

65. կենաց պարգևեղ փիեզերաց – Tu, kas Visumam dzīvību devi

Շրջաբանություն՝ դու պարգևել ես կյանք [ամբողջ] փիեզերքին

ջուր կենաց – dzīvais ūdens N + Ngs = Adj + N

Շրջաբանություն՝ ջուրը, որը կենդանացնում է

Մակբայական սեռական Adverbial G./

Չնի սեռական

31. կերպս ձուոց քարբից – mans apveids – odzes ola

Npr.suf. + Ngp + Ngp = Ppr. N – Ngs + N

Շրջաբանություն՝ ես քարբի ձվի կերպարանք ունեմ

37 լրութեամբ քալութեան – tīrs no grēka

NVST instr. + NVSTg = Adj + from + Ng

Շրջաբանություն՝ մեղքերս ափրի լիովին քավվեմ

կարարյալ քալութեամբ (Գ), լիովին քավված (Խ)

Ժամանակի սեռական

յաւուր պարերազմի – cīņas dienā

Շրջաբանություն՝ «պարերազմի օրն» Ժողովող. Ը. 8

Սեռական հոլովով կազմված գոյականական բառակապակցություններ, որոնք հնրավոր է շրջաբանել վիճակի արորոգիցիայով`

Սրացական սեռական Possesive G.[belonging to, possessed by]

119. սպանողին մթեր լցեալ – սպանողի մթերանոցն է լի (Խ), մահ կարածողի մթերանոցը լցված է բերքով (Գ)

Part.praes.g + N + Part praet. = Part.praes.g. + N + Verbpraes. + adv/part.

bagātos krājūmus esmu atdevis slepkavam

Part.praes.g + N + Part praet. = Nacc + Verbpraes. + Ndat

պահողին գանձ կապրեալ – պահպանողի գանձը կողոպուրված (Խ), կողոպուրված է գանձն սրեղծողի (Գ)

ganvētāja dārgumus [esmu] izlaupījis

Մասի սեռական Partative Genitive [which is a part of]

142. ոչ խորրակեցեր գղասարակ բազկիս – nesatrieci *manu roku pirkstus*

ոչ մանրեցեր զոսրս իմոց մալրանց – nesalauzi *manu pirkstu kaulus*

Որոշի հարկացուցի սեռական` Attributive Genitive (Hebrew G., G. of Quality)

Nadjg +N = Adj +N

49. ընդ անզարդութան երկայթոյս սելութան գունոյս – անզարդ սկթուլո երկայթի տեղակ (Գ) *manis, izvirtušā, necilo melno dzelzi [mijot pret]*

38. դարձայց... պրդոյն երանութան որայիցն բարութան – դառնամ... ընտիր խրձերի երջանիկ բերքով (Գ), դառնամ ... բարի որանների երանական արդյունքով (Խ) *lai atgriežos ... ar raženo labības kūļu svētīgo velti*

57. մաքրութան հոգի – մաքուր հոգի

dvēseli tīru

Պարունակության սեռական , G. of content [full of, containing]

67. բաժակ բերկրութան – *svētības* kauss

Շրջաբանություն` բաժակը բերկրութամբ լի

(2) Սկզբնաղբյուրի լեզվի մեջ պարունակվող բովանդակության արտահայտումը թարգմանության լեզվի միջոցներով

1. *տեսնողը գաղտնեաց = գաղտնարես (Պ)*, tu, kas apslēpto redzi = *slēpto redzošais*

Part. act + **Ngp** = Adj[NST + VST]; = **Part.akk.** + Part.act

88. *թողութիւն պարտուց - անպարտ (Պ)*, *grēkatlaide*

NVST + **Ng** = Adj[an + VST] = [NST + N]

65. *կենաց պարգևը տրեգերաց = կենսապարգև համայն տրեգերքի (Պ)*

Ngp + Npr. suf. + **Ngp** = [N + a + N] +(Adj) + **Ngs**

tu, kas visumam dzīvību dāvā

Ppr, Rpr + Ndat + Nacc + Vpraes

2. *հուր թախծութեան = թախծի կրակ (Պ)*, *bēdu un izmisuma/izmisas liesmas*

N + **Ngp** = **Ngs** + N; = **Ngp** un **Ngs** + N

զարդ փառաց - զարդ վայելչափառ (վայելուչ + փառ) (Պ)

N + **Ngp** = N + [Adj ST + a + NST]

slavas rota **Ng** + N

Վերացական գոյականների արտահայտումը թարգմանության մեջ

Ածականից կազմված վերացական գոյականներ -իւն վերջածանցով

104. *շու նչ կենդանութեան - կենդանի շու նչ (Պ)*

N + **Ng** = **Adj** + N

dzīvības *dvaša*

N + **Ng** = **Ng** + N

81. *քահանայական երջանկակրոն ընթրութեանց - քահանաներին, ընթիր ու մաքուր (Պ)* *priesteriem, šķīstiem un izredzētiem*

$N + \text{Adj} + \text{NVSTgp} = \text{Ndat} + \text{AdjVST} + \text{Adj}$

priesteriem, šķīstiem un izredzētiem

$N + \text{Adj} + \text{NVSTgp} = \text{Ndat} + \text{Adj} + \text{AdjVST}$

155. *ընդու նայնություն գ նացիւք – անմիտ ընթացքով (Խ), ու նայն վարքով (Պ)*

$\text{Ng} + \text{Ninstr} = \text{Adj} + \text{Ninstr}$

neprātam nodevos

$\text{Ng} + \text{Ninstr} = \text{Ndat} + \text{V1p}$

109. *չկա բժշկութունն բազմավրանգ սաստկություն վիրացս = չկա բուժում սաստիկ վերքերիս, անողջանալի ու բազմավրանգ (Պ)*

$N + \text{Adj} + \text{Ng} + \text{Ngp pr.suf.} = N + \text{Adj} + \text{Ngp pr.suf.} + \text{Adj} + \text{Adj}$

nav zālu manām bīstamajām un ļaunajām vainām

$N + \text{Adj} + \text{Ng} + \text{Ngp pr.suf.} = \text{Ppr.g} + \text{Adjdat} + \text{Adjdat} + \text{Ndat}$

50. *ցույցք առաքինություն – որ օրինակ է առաքինություն*

Առգոյականական սեռականը թարգմանվել է հարկացուցչային նախադասությամբ՝

$\text{NVST} + \text{Ng} = \text{Relat.pr.} + N + \text{է} + \text{Ng}$

Բայարմարից կազմված վերացական գոյականներ -իւն վերջածանցով

ծիտյն բարդություն – ծիտով բարձրաբարդ (Պ), ~ ամենառար (Խ), dūmu mutuļi

$\text{Ng} + \text{NVSTg} = \text{N instr.} + [\text{Adj} + \text{a} + \text{VST}]; \text{Ninstr.} + [\text{Adv} + \text{Adj}]; \text{Ngp} + \text{NVST}$

բարդեմ – compono, congero; շեղջակուրել, կուրակել

Բայարմարից կազմված վերացական գոյականներ -ումն վերջածանցով

դարաստրան հարուցման - atmaksas tiesa

$N + \text{NVSTg} = \text{NVSTg} + N$

անընդհատ կրթության վայելման լուսոյ – neesmu gaismai *derīgs*

Adj + NVSTg + NVSTg + Ng = V3p + Ndat + Adj

45. ըստ մաղթանաց գոչման ասողին = ինչպես ասողն է գոչել արդարով (Գ)

prep. + Ngp + Ngs = V3p + N instr.

Abbreviations

N – noun

Ng – noun genitive

Adv – **adverb**

AST – adjective stam

Adj – adjective

comp – comparative

VST – verbstam

NST – nomen stam

NVST - nomen from verbstam

V1p – verb 1 person

V3p – verb 3 person , V3p to be - *saitiņa*

Vpraes – praesens

Part.praes.

pr.suf. – personal suffix

Ppr – personal pronomen

Rrp – relative pronomen

s - singular

p – plural

dat – dative

acc - accusative

instr. - instrumentale

lok.- lokative

(Գ) Վ. Գևորգյան

(Խ) Մ. Խերանյան

Գրականություն

John Beekman, John Callow. Translating the Word of God. Russian edition. Noah, St-Peterburg, 1994.

Մ. Աբեղյան. Հայոց լեզվի տեսություն. Հրատարակություն Մելքոնյան ֆոնդի, 1931

Ա. Աբրահամյան. Գրաբարի ձեռնարկ, Լույս, Երևան, 1976

Վ. Առաքելյան, Գրիգոր Նարեկացու լեզուն եվ ոճը, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչություն, Երևան, 1975

Տ. Ղ. Միրզոյան, Գրիգոր Նարեկացու բառաստեղծական արվեստը. Նսիրի, Երևան, 2006

C.F. D. Moule. An Idiom – Book of New Testament Greek. Cambridge University Press. 1960 Genitiv Case 37 – 43.

Daniel B. Wallace. Greek Grammar Beyond the Basics. Zondervan Publishing House. 1996 An exegetical Syntax of the NT with Scripture, Subject and Greek Word Indexes. BibleWorks Features. Genitiv Case 72 – 137.

J.J.S. Weitenberg. Paralelled Aligned Text and Bilingual Concordance of the Armenian and Greek Version of the Book of Jonah. Rodopi, Amsterdam – Atlanta, GA 1992

Տ. Զ. Պետրոսյան. Հայերենագիտական բառարան. Երևան, «Հայաստան», 1987

Հայոց լեզվի կառուցվածքը. Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչություն, Երևան, 1975

Գրիգոր Նարեկացի. Մարեան ողբերգութեան, աշխատասիրութեամբ՝ Պ.Մ. Խաչատրյանի և Ա.Ա. Ղազինյանի, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչություն. Երևան, 1985

Գրիգոր Նարեկացի. Մատյան ողբերգության, Մկրտիչ Խերանեանի արևելահայերեն թարգմանությամբ. Հայպերհրատ, Երևան, 1960

Գրիգոր Նարեկացի. Մատյան ողբերգության, Տադևր Վազգեն Գևորգյանի արևելահայերեն թարգմանությամբ. Սովետական գրող, Երևան, 1979

Sv. Narekas Grigors. Žēlabu grāmata. 2.nodaļa. No senarmēņu val. tulkojusi V.Salmiņa, LU teoloģisks un kultūrvēsturisks rakstu krājums Ceļš, NR. 49, 208 – 213, Rīga, 1997

The function and rendering in Latvian of genitive constructions in the semantic structure of the Book of Lamentations of Gregor from Narek

Summary

This report deals with the semantics of genitive constructions (adnominal genitive) in *Matean Voghberguthean* as well as with the searches for rendering equivalents in Latvian. It is based on the method of paraphrase with one or more transformations – the propositions described by John Beekman and John Callow in their fundamental work *Translating the Word of God*. This method helps to clarify syntactical and logical relations in the word groups and to elucidate the meaning of the phrase. Grammatical construction of adnominal Genitive (nomen regens – nomen rectum) has different functions in the semantic structure of *Matean*. Along with the more traditional semantics instances of the adnominal genitive [Possessive Genitive (Stacakanuthyun-patkaneluthyan), Descriptive Genitive (veraberman), Attributive Genitive /Genitive of Quality, Genitive of Purpose (hatkacman), Genitive of Origin (serman, cagman), Genitive of Source (patcharri), Objective and Subjective Genitive, Genitive of Time, of Place, Genitive of Price /Value /Quantity(paragayakan kirarruthynner teghi, zhamanaki, chap' u k'anaki)], there exist also several less typical meanings (*masnavor ayl imastavorunner*), such as Genitive of Production/ Producer and Genitive of Subordination in cases where the Genitive is dependent on a noun with implicit verbal idea.